

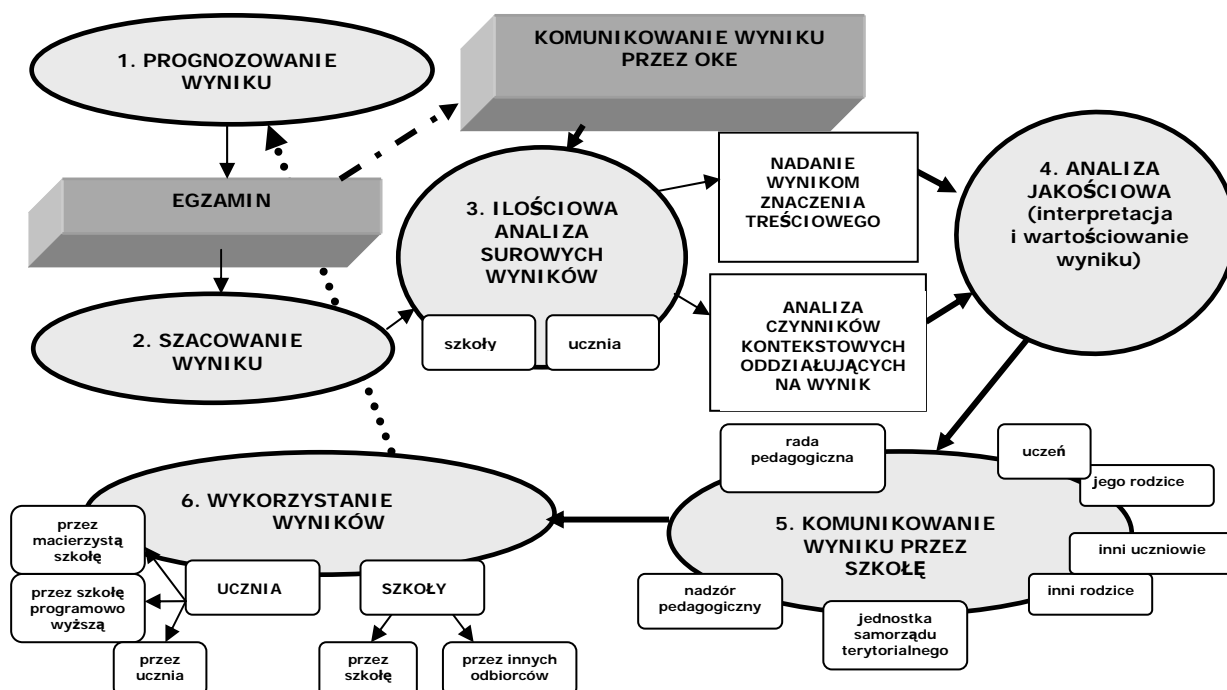
Propozycja komunikowania i wykorzystania wyników egzaminu gimnazjalnego

Wykorzystanie wyników egzaminu w dużym stopniu zależy od jakości komunikatu. Komunikując wyniki egzaminu, należy:

- nadać im **znaczenie treściowe** poprzez odniesienie do wiadomości i umiejętności opisanych w standardach wymagań egzaminacyjnych i sprawdzanych zadaniami zawartymi w arkuszach egzaminacyjnych
- wskazać **czynniki kontekstowe**, które mogły mieć wpływ na wyniki.

Etapy postępowania z wynikami w szkole

Postępowanie z wynikami egzaminów w szkole ma znamiona procesu badawczego o charakterze ewaluacyjnym. Zofia Lisiecka zaproponowała następujący schemat etapów takiego procesu (patrz: Zofia Lisiecka, *Wykorzystywanie wyników egzaminów...*, Biuletyn Badawczy 4/2005, CKE).

Przedstawiony proces należy postrzegać systemowo, traktując go jako znaczący element planu rozwoju szkoły/placówki. Trzeba mieć na uwadze, że odnoszenie wyniku danej szkoły do wyniku populacji województwa czy kraju nie uprawnia do wnioskowania o jakości pracy szkoły, natomiast o jakości pracy szkoły może świadczyć wykorzystanie możliwości, jakie w danej szkole istnieją.

Etapy szkolnej analizy wyników egzaminu

(na podstawie: A. Brożek, *Szkolna analiza wyników...*, Biuletyn Badawczy 4/2005, CKE)

1. Analiza zakresu treści egzaminu.
2. Przyporządkowanie treści egzaminu treściom programowym.
3. Analiza wyników uzyskanych przez szkołę, poszczególne oddziały i poszczególnych uczniów.
4. Kontekstowa interpretacja wyników uzyskanych przez szkołę, poszczególne oddziały i poszczególnych uczniów.
5. Komunikowanie wyników uczniom.
6. Formułowanie wniosków dotyczących korekty nauczycielskiego i szkolnego systemu dydaktycznego.

Etap 1. Analiza zakresu treści egzaminu

Wykorzystując kartoteki zestawów egzaminacyjnych, analizujemy zakres treści egzaminu, czyli tego, co sprawdzały poszczególne zadania w odniesieniu do standardów wymagań egzaminacyjnych. Kartoteka zestawu zawiera wykaz czynności badanych zadaniami oraz przyporządkowanie tych czynności standardom wymagań egzaminacyjnych. Poniżej przedstawiono fragment kartoteki standardowego zestawu egzaminacyjnego z zakresu przedmiotów matematyczno-przyrodniczych egzaminu gimnazjalnego w 2005 roku.

Tabela 1. Kartoteka zestawu egzaminacyjnego - część matematyczno-przyrodnicza egzaminu gimnazjalnego w 2005 roku (fragment)

Nr ¹⁾	Badana umiejętność – uczeń:	Standard ²⁾
1	porównuje liczby	I.2)
2	zamienia procent na ułamek	I.2)
3	oblicza procent danej liczby	I.2)
4	oblicza różnicę powierzchni kontynentów	I.2)
5	czyta ze zrozumieniem tekst i wybiera ilustrujący go schemat	I.1)
6	określa rodzaj zależności między populacjami	III.1)
7	objaśnia zależności zachodzące między populacjami	III.1)
...

¹⁾ numer zadania (w przypadku zadań wielopunktowych) nr kryterium punktowania

²⁾ numer standardu z załącznika nr 2 do rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w sprawie standardów wymagań będących podstawą przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów (DzU z 2001 r. Nr 92, poz. 1020)

Etap 2. Przyporządkowanie treści egzaminu treściom programowym

W drugim etapie analizy określamy, na których zajęciach edukacyjnych umiejętności sprawdzane na egzaminie były czy też miały być nabywane i rozwijane. Efektem tej pracy będzie uzupełnienie Tabeli 1. o dodatkową kolumnę (Tabela 2.) zawierającą wykaz tych zajęć.

Tabela 2. Zakres treści egzaminu gimnazjalnego w części matematyczno-przyrodniczej i wykaz zajęć edukacyjnych

Nr	Badana umiejętność – uczeń:	Standard	Zajęcia edukacyjne-przedmioty
1	porównuje liczby	I.2)	wszystkie zajęcia
2	zamienia procent na ułamek	I.2)	matematyka, fizyka i astronomia, geografia, chemia, biologia
3	oblicza procent danej liczby	I.2)	matematyka, fizyka i astronomia, geografia, chemia, biologia
4	oblicza różnicę powierzchni kontynentów	I.2)	matematyka, geografia
5	czyta ze zrozumieniem tekst i wybiera ilustrujący go schemat	I.1)	wszystkie zajęcia
6	określa rodzaj zależności między populacjami	III.1)	biologia, edukacja ekologiczna
7	objaśnia zależności zachodzące między populacjami	III.1)	biologia, edukacja ekologiczna, edukacja prozdrowotna
...

Ten etap analizy wyników wiąże się również z szukaniem wskaźników, które pozwolą odpowiedzieć na szereg pytań dotyczących przebiegu procesu kształcenia. Między innymi:

- Czy na bieżąco zapoznawałem uczniów ze standardami wymagań egzaminacyjnych?
- Czy (i w jakim stopniu) uwzględniałem w wymaganiach edukacyjnych wiadomości i umiejętności opisane w standardach wymagań egzaminacyjnych?

- Czy wśród form i sposobów oceniania wewnątrzszkolnego uwzględniłem te, które zapewniają uczniom opanowanie umiejętności pracy z arkuszem egzaminacyjnym oraz określonym rodzajem i typem zadań? Jak często je stosowałem?
- Czy oceniając prace uczniów, stosowałem schematy punktowania zadań? Czy zapoznawałem z nimi uczniów?

Efektom takiej analizy będzie (jeśli zajdzie potrzeba) np. weryfikacja ustalonych przedmiotowych wymagań edukacyjnych, form i sposobów oceniania czy szkolnych zestawów programów nauczania.

Etap 3. Analiza wyników uzyskanych przez szkołę, poszczególne oddziały i poszczególnych uczniów

Jeżeli jest w szkole więcej niż jeden oddział, dla każdego z nich analizę wyników przeprowadzamy osobno. Należy pamiętać o tym, że taką analizę powinni przeprowadzić w zespole wszyscy nauczyciele prowadzący zajęcia edukacyjne w danym oddziale.

Każda szkoła otrzymała zbiorcze zestawienie wyników obejmujące wyniki uczniów obu części egzaminu w zakresie poszczególnych obszarów standardów wymagań egzaminacyjnych i za cały zestaw zadań, wyniki poszczególnych oddziałów, wyniki szkoły, gminy, województwa i okręgu oraz indywidualne wyniki uczniów uzyskane za rozwiązanie poszczególnych zadań.

Przykład indywidualnych zestawień wyników uczniów klasy III A uzyskanych z części matematyczno-przyrodniczej przedstawia Tabela 3.

Tabela 3. Zestawienie indywidualnych wyników uzyskanych przez uczniów

Uczeń	Liczba punktów uzyskanych za poszczególne zadania										Razem
	Zad. 1	Zad. 2	Zad. 3	Zad. 4	Zad. 5	Zad. 6	Zad. 7	...	Zad. 26	...	
A01	1	1	1	1	0	0	1		0		22
A02	1	1	1	1	1	1	1		2		32
A03	0	0	1	1	0	0	0		1		24
...
Łatwość	0,77	0,81	0,70	0,75	0,72	0,81	0,30	...	0,42	...	0,46

Analizując wyniki powinniśmy określić, w jakim stopniu uczniowie danego oddziału (szkoły) opanowali umiejętności sprawdzane na egzaminie gimnazjalnym. W tym celu użyteczna będzie analiza łatwości zadań (umiejętności). W wyniku tej analizy zostanie uzupełniona Tabela 2. o kolejną kolumnę, w której wpisujemy wartość wskaźnika łatwości zadań sprawdzających poszczególne wiadomości i umiejętności dla danego oddziału (szkoły). Ten krok analizy przedstawiono w Tabeli 4.

Tabela 4. Zakres treści egzaminu i łatwość zadań (umiejętności)

Nr	Badana umiejętność – uczeń:	Standard	Zajęcia edukacyjne - przedmioty	Łatwość
1	porównuje liczby	I.2)	wszystkie zajęcia	0,77
2	zamienia procent na ułamek	I.2)	matematyka, fizyka i astronomia, geografia, chemia, biologia	0,81
3	oblicza procent danej liczby	I.2)	matematyka, fizyka i astronomia, geografia, chemia, biologia	0,70
4	oblicza różnicę powierzchni kontynentów	I.2)	matematyka, geografia	0,75
5	czyta ze zrozumieniem tekst i wybiera ilustrujący go schemat	I.1)	wszystkie zajęcia	0,72

6	określa rodzaj zależności między populacjami	III.1)	biologia	0,81
7	objaśnia zależności zachodzące między populacjami	III.1)	biologia	0,30
...

Łatwość badanych umiejętności jest wskaźnikiem stopnia ich opanowania. Na tej podstawie nauczyciele w zespołach przedmiotowych określają „mocne” i „słabe” strony uczniów, którzy pisali część matematyczno-przyrodniczą egzaminu gimnazjalnego. Do „mocnych” stron uczniów należy zaliczyć te umiejętności, których wskaźnik łatwości wynosi co najmniej 0,70. Dla nauczycieli różnych zajęć edukacyjnych są to istotne informacje o tym, czy zastosowane przez nich strategie nauczania okazały się skuteczne i czy nie wymagają modyfikacji.

Szkoły otrzymują również wyliczone wskaźniki łatwości dla poszczególnych oddziałów w obszarach standardów wymagań egzaminacyjnych.

Kolejnym krokiem jest analiza wyników w obszarach standardów wymagań egzaminacyjnych. Warto porównać te wyniki z wynikami w powiecie, województwie i całej populacji. Przykład takiego porównania przedstawia Tabela 5.

Tabela 5. Zbiorcze zestawienie wyników egzaminu gimnazjalnego

	Liczba uczniów	Część matematyczno-przyrodnicza									
		Obszary standardów wymagań								Razem (0-50)	
		I (0-15)		II (0-12)		III (0-15)		IV (0-8)			
		wynik średni	łatwość	wynik średni	łatwość	wynik średni	łatwość	wynik średni	łatwość	wynik średni	łatwość
Kl. III A	20	7,0	0,47	7,1	0,59	5,6	0,37	3,5	0,43	23,1	0,46
Kl. III B	20	9,2	0,61	9,2	0,77	7,8	0,52	4,2	0,52	30,3	0,61
...
Szkoła	166	9,1	0,61	8,3	0,69	6,8	0,45	3,4	0,43	27,6	0,55
Gmina	1362	7,8	0,52	7,6	0,63	5,7	0,38	3,0	0,37	24,0	0,48
Woj. pom.	31 113	8,0	0,53	7,7	0,64	5,8	0,39	3,0	0,37	24,4	0,49
Okręg	60 244	7,9	0,52	7,6	0,63	5,8	0,38	2,9	0,36	24,1	0,48
Kraj	538 211	7,9	0,53	7,7	0,64	5,8	0,39	2,9	0,36	24,3	0,49

Wyrażenie wyników surowych w skali znormalizowanej umożliwi śledzenie dynamiki zmian w postępach uczniów w kolejnych latach.

Przykład:

Tabela 6. Średnie wyniki szkoły w latach 2002-2005 w punktach i skali staninowej

	Wynik średni szkoły							
	2002		2003		2004		2005	
	Wynik w pkt.	Stanin	Wynik w pkt.	Stanin	Wynik w pkt.	Stanin	Wynik w pkt.	Stanin
część matematyczno-przyrodnicza	26,0	5	26,7	6	25,3	6	27,6	7
I - umiejętnie stosowanie terminów, pojęć i procedur....	8,3	4	9,3	7	8,6	6	9,1	7
II - wyszukiwanie i stosowanie informacji	8,5	3	7,3	3	6,3	6	8,3	7
III - wskazywanie i opisywanie faktów, związków i zależności....	6,2	7	7,4	6	7,5	6	6,8	5
IV - stosowanie zintegrowanej wiedzy i umiejętności do rozwiązywania problemów	2,7	5	3,3	7	2,9	6	3,4	7

Procentowy rozkład wyników uczniów w kolejnych staninach pozwoli porównać zróżnicowanie wyników uczniów w poszczególnych oddziałach i w szkole na tle wyników w okręgu i kraju (Tabela 7.).

Tabela 7. Procentowy rozkład wyników uczniów z części matematyczno-przyrodniczej

Nazwa stanina	Numer stanina								
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
	najniższy	bardzo niski	niski	niżej średni	średni	wyżej średni	wysoki	bardzo wysoki	najwyższy
Przedział punktowy	0-8	9-11	12-15	16-20	21-26	27-32	33-38	39-43	44-50
Klasa III A	5%	5%	10%	25%	20%	20%	10%	5%	-
Klasa III B	-	-	-	5%	30%	35%	15%	15%	-
...
Szkoła	1,2%	2,4%	3,0%	10,8%	28,9%	25,6%	14,5%	12,6%	1,2%
Okręg/kraj	4%	7%	12%	17%	20%	17%	12%	7%	4%

Etap 4. Kontekstowa interpretacja wyników uzyskanych przez szkołę, oddziały i poszczególnych uczniów

Analizując wyniki, zawsze staramy się znaleźć dla nich jakieś miejsce na skali porządkowej. Wyniki uzyskane przez grupę uczniów można zinterpretować jako niepowodzenie, osiągnięcie średnie bądź też sukces. Na przykład, gdy widzimy, że uczniowie klasy III B z obszaru *wyszukiwanie i stosowanie informacji* uzyskali 77% punktów możliwych do uzyskania – przy 64% uzyskanych przez wszystkich zdających w kraju, to uznajemy, iż jest to wynik zadowolający.

Poszukując właściwego wyjaśnienia przyczyn takich czy innych wyników egzaminu, powinniśmy ustalić, w jakich warunkach przebiegało uczenie się i nauczanie, czyli przeprowadzić **kontekstową interpretację** wyników. Obejmuje ona analizę czynników, które w znaczący sposób mogły wpłynąć na poziom osiągnięć uczniów.

Czynniki te dzielimy na trzy grupy:

- 1) **czynniki indywidualne (uczniowskie)**, czyli indywidualne właściwości uczniów
- 2) **czynniki środowiskowe**, które obejmują wpływy bliższego i dalszego środowiska uczniów
- 3) **czynniki pedagogiczne (szkolne)**, które dotyczą instytucji edukacyjnej: szkoły, systemu szkolnego, nauczycieli.

Interpretując wyniki egzaminu gimnazjalnego, trzeba pamiętać, że są one tylko jednym ze wskaźników osiągnięć edukacyjnych ucznia. Taka informacja jest cenna głównie dla trzech podmiotów:

- 1) ucznia (element samowiedzy, informacja zwrotna o osiągnięciach, znaczenie motywujące)
- 2) rodzica (informacja o stopniu opanowania poszczególnych umiejętności ich dziecka, informacja o efektywności kształcenia)
- 3) szkoły (źródło informacji o efektywności pracy, o dalszych możliwościach edukacyjnych jej absolwentów).

Zawsze powstaje pytanie: w jakim stopniu wartość tego wskaźnika zdeterminowana jest przez pracę szkoły, a w jakim przez możliwości rozwojowe uczniów, którzy podjęli naukę w gimnazjum, czy możliwości ich rodziców (prawnych opiekunów)?

Analizę uwarunkowań kontekstowych można przeprowadzać na podstawie własnej wiedzy o uczniach oraz celowo zebranych danych. Bardzo ważne jest określenie, czy dany wynik można uznać np. za sukces lub niepowodzenie (pamiętając, że w pewnych sytuacjach oszacowany przez nas wpływ czynników kontekstowych może spowodować, że taki sam wynik uznamy w wypadku jednej grupy uczniów za sukces, a w wypadku innej – za porażkę). W Tabeli 8. przedstawiono wybrane czynniki, które mogą wpływać na osiągnięcia uczniów z egzaminów zewnętrznych.

Tabela 8. Wybrane czynniki, które mogą wpływać na wyniki uczniów z egzaminu

Czynniki		
indywidualne	środowiskowe	pedagogiczne (szkolne)
1) inteligencja 2) uzdolnienia kierunkowe 3) potencjał edukacyjny na progu szkoły (na wejściu) 4) stan zdrowia 5) zainteresowania 6) aspiracje 7) motywacja do nauki 8) nieobecność uczniów na zajęciach 9) stosunek ucznia do - przedmiotu - nauczycieli - szkoły	1) wykształcenie rodziców 2) aktywność zawodowa rodziców 3) sytuacja finansowa rodziny 4) wielkość rodziny 5) prawidłowość funkcjonowania rodziny 6) patologie społeczne w rodzinie 7) atmosfera domu rodzinnego 8) warunki do nauki w domu 9) aspiracje rodziców 10) stosunek rodziców do nauki 11) współdziałanie rodziców ze szkołą 12) środowisko rówieśnicze 13) tradycje społeczności lokalnej	1) model i program szkoły 2) baza szkoły 3) przygotowanie i doświadczenie zawodowe nauczycieli 4) programy nauczania 5) formy i metody prowadzenia zajęć edukacyjnych 6) udział uczniów w kołach zainteresowań oraz konkursach i olimpiadach 7) wzajemna współpraca pracowników pedagogicznych szkół oraz ich współpraca z rodzicami (prawnymi opiekunami), organem prowadzącym szkołę, wizytatorem i różnymi instytucjami 8) relacje pomiędzy pracownikami pedagogicznymi szkoły, uczniami i ich rodzicami 9) przygotowywanie uczniów do sprawdzianu/egzaminu 10) analizowanie postępów osiągnięć edukacyjnych uczniów 11) uczestnictwo w dodatkowych zajęciach przygotowujących do egzaminu.

Analizując wpływ czynników kontekstowych na wyniki egzaminu powinniśmy uwzględnić następujące uwarunkowania:

1. wpływu większości czynników na osiągnięcia uczniów w normalnych warunkach nie da się precyzyjnie zmierzyć, zatem nasze analizy będą polegać na przybliżonym szacowaniu
2. szacując wpływ czynników indywidualnych i środowiskowych nie możemy naruszyć dóbr osobistych uczniów i ich rodziców (niektórych danych ze względów prawnych i etycznych nie wolno gromadzić)
3. szczególną uwagę należy poświęcić czynnikom pedagogicznym, ponieważ za ich wpływ na osiągnięcia uczniów zespół nauczycieli jest odpowiedzialny w największym stopniu.

Do analizy czynników kontekstowych można wykorzystać Tabele 9.–11., które wypełnia zespół nauczycieli uczących daną klasę. Szacowanie wpływu czynnika odbywa się dla całego oddziału.

Tabela 9. Wpływ czynników indywidualnych na osiągnięcia uczniów klasy III A

Lp.	Czynnik	Wpływ		
		niski	przeciętny	wysoki
1.	inteligencja		x	
2.	zainteresowania	x		
3.	aspiracje	x		
4.	stan zdrowia		x	
5.	motywacja do nauki	x		
...

Jeżeli dany czynnik szacujemy jako „niski”, oznacza to, że jego wpływ na osiągnięcia uczniów z egzaminu jest ujemny (negatywny). Wpływ czynnika określonego jako „wysoki” jest dodatni (pozytywny).

W podobny sposób możemy oszacować czynniki środowiskowe.

Tabela 10. Wpływ czynników środowiskowych na osiągnięcia uczniów klasy III A

Lp.	Czynnik	Wpływ		
		niski	przeciętny	wysoki
1.	wykształcenie rodziców		x	
2.	aktywność zawodowa rodziców	x		
3.	sytuacja finansowa rodziny	x		
4.	aspiracje rodziców		x	
5.	współdziałanie rodziców ze szkołą	x		
...

Tylko niektóre czynniki indywidualne i środowiskowe mogły mieć negatywny wpływ na osiągnięcia uczniów klasy III A z egzaminu gimnazjalnego. Przyczyn niskich wyników tej klasy należy poszukać również wśród czynników pedagogicznych. Trzeba także zwrócić uwagę na zajęcia edukacyjne, na których poszczególne umiejętności mogły być kształcone. Jedynie w atmosferze szczerości i otwartości zespołu nauczycieli może być przeprowadzona rzetelna analiza czynników pedagogicznych, a wówczas jej efekty będą prowadzić do podnoszenia jakości pracy szkoły.

Tabela 11. Wpływ czynników pedagogicznych na osiągnięcia uczniów klasy III A

Lp.	Czynnik	Wpływ		
		niski	przeciętny	wysoki
1.	model i program szkoły			x
2.	baza szkoły		x	
3.	przygotowanie i doświadczenie zawodowe nauczycieli		x	
4.	programy nauczania		x	
5.	formy i metody prowadzenia zajęć edukacyjnych	x		
...

Etap 5. Komunikowanie wyników uczniom

Wynik i komentarz do niego to informacja o charakterze oceny. Komentarz zwykle dotyczy: warunków uczenia się, sposobu uzyskania informacji o wyniku oraz poprawnej interpretacji wyniku, sposobu wykorzystania tej informacji w toku dalszego uczenia się. Komunikując wyniki, należy posługiwać się kartoteką zestawu egzaminacyjnego poszerzoną o wskaźniki łatwości zadań (badanych umiejętności) dla grup uczniów, których wyniki mieszczą się w kolejnych staniach (patrz opracowanie: *Stopień opanowania umiejętności sprawdzanych w części matematyczno-przyrodniczej egzaminu gimnazjalnego w 2005 roku* www.oke.gda.pl).

Etap 6. Formułowanie wniosków dotyczących korekty nauczycielskiego i szkolnego systemu dydaktycznego

Wyniki egzaminu są **jednym ze wskaźników efektywności kształcenia**, a ich analiza i kontekstowa interpretacja – składnikiem ewaluacji szkolnego systemu dydaktycznego.

Warto zachować pewną ostrożność w formułowaniu wniosków, gdyż każdy wynik może być obciążony pewnym błędem. Zatem nie należy pochopnie wykorzystywać wyników egzaminów, bez rozpoznania kontekstów kształcenia, do oceny jakości pracy szkół i nauczycieli.

O jakości pracy szkoły może świadczyć **wykorzystanie możliwości**, jakie w danej szkole istnieją.

Analizując obszary szkolnego systemu dydaktycznego, można sformułować szczegółowe pytania odnoszące się do nich. Oto propozycja niektórych pytań.

Tabela 12. Przykłady pytań dotyczących wybranych obszarów szkolnego systemu dydaktycznego

Obszar	Przykłady pytań
Szkolny zestaw programów nauczania	<ul style="list-style-type: none"> • Czy program nauczania uwzględniał kształcenie umiejętności określonych standardami wymagań egzaminacyjnych? • Może należy zmienić program nauczania? (Ewentualna zmiana wymaga głębszej analizy; nie tylko wyników egzaminu).
Planowanie i projektowanie pracy dydaktycznej	<ul style="list-style-type: none"> • Czy zdiagnozowano osiągnięcia edukacyjne uczniów na wejściu? Jeżeli tak, to na podstawie jakich informacji? • Czy czas przeznaczony w rozkładzie materiału nauczania na kształcenie danej umiejętności był wystarczający? • Czy przedmiotowy system oceniania uwzględniał sprawdzanie tej umiejętności? • Czy podjęto próbę wykorzystania wyników egzaminu gimnazjalnego do korekty szkolnego systemu dydaktycznego? Jeżeli tak, to w jaki sposób?
Organizacja zajęć lekcyjnych	<ul style="list-style-type: none"> • Czy zadania rozwiązywane na lekcjach były podobne do zadań zawartych w arkuszach egzaminacyjnych? • Czy metody pracy stosowane na lekcjach sprzyjały kształceniu danej umiejętności? • Czy czas na lekcjach był wykorzystywany optymalnie?
Stosowane podręczniki i pomoce dydaktyczne	<ul style="list-style-type: none"> • Czy podręcznik zawierał ćwiczenia kształtujące daną umiejętność? • Czy należy uzupełnić zestaw pomocy dydaktycznych? Jeżeli tak, to o jakie pomoce?
Kompetencje nauczycieli w zakresie oceniania	<ul style="list-style-type: none"> • Czy nauczyciele są egzaminatorami? • Czy wykonywali zadania egzaminatora?
Doskonalenie zawodowe	<ul style="list-style-type: none"> • Czy nauczyciele w zespołach analizowali wymagania egzaminacyjne? • Czy uczestniczyli w szkoleniach w zakresie oceniania zewnętrznego (np. doskonalących szkoleniach egzaminatorów)?
Umiejętność samooceny i gotowość jej dokonywania	<ul style="list-style-type: none"> • Czy nauczyciele analizowali i interpretowali wyniki egzaminu? • Czy nauczyciele potrafią dokonać samooceny, zauważyć swoje „słabe strony”, zaprojektować własny rozwój (np. jakie doskonalenie jest niezbędne...)?
Stosunek nauczycieli do uczniów	<ul style="list-style-type: none"> • Czy nauczyciele indywidualizowali proces dydaktyczny stosownie do możliwości edukacyjnych i psychofizycznych uczniów? • W jaki sposób nauczyciele komunikowali wyniki oceniania uczniom?
Sposoby motywowania uczniów do uczenia się	<ul style="list-style-type: none"> • Czy nauczyciele motywowali uczniów i starali się ich zainteresować przedmiotem?
Współpraca między nauczycielami kształtującymi te same lub podobne umiejętności	<ul style="list-style-type: none"> • Czy nauczyciele tych samych i pokrewnych przedmiotów współpracowali ze sobą, wymieniali doświadczenia i materiały? • Czy współpraca obejmowała umiejętności ponadprzedmiotowe i treści ścieżek edukacyjnych?
Nieobecności nauczycieli i organizacja zastępstw	<ul style="list-style-type: none"> • Czy podczas nieobecności nauczycieli zastępowali ich nauczyciele tego samego przedmiotu, kontynuując realizację programu nauczania?
Organizacja zajęć pozalekcyjnych	<ul style="list-style-type: none"> • Czy w szkole odbywały się zajęcia dodatkowe (zespoły wyrównawcze, koła zainteresowań)? Jeżeli tak, to jaka była na nich frekwencja?
Przygotowywanie uczniów do egzaminu	<ul style="list-style-type: none"> • Czy w szkole odbywały się dodatkowe zajęcia przygotowujące uczniów do egzaminu? • Czy w szkole przeprowadzono egzamin próbny? Jeżeli tak, to jak wykorzystano jego wyniki?

Zamieszczone pytania mają na celu jedynie ukierunkowanie refleksji zespołu nauczycieli nad szkolnym systemem dydaktycznym. Podobnych pytań można postawić znacznie więcej. Nie

wystarczy jednak tylko odpowiedzieć na nie. Każda odpowiedź powinna pobudzać do wytyczenia drogi zmierzającej ku poprawie efektywności nauczania, np. do:

- sformułowania propozycji zmian procesu dydaktycznego
- określenia przyczyn niepowodzeń oraz sukcesów uczniów
- przewidywania ewentualnych zagrożeń.

Mówiąc o osiągnięciach uczniów, należy wziąć pod uwagę wyniki **diagnozowania osiągnięć edukacyjnych**, które polega na rozpoznawaniu przez nauczycieli poziomu i postępów w opanowaniu przez ucznia wiadomości i umiejętności w stosunku do wymagań edukacyjnych wynikających z podstawy programowej i realizowanych w szkole programów nauczania. Diagnoza edukacyjna jest rozpoznawaniem przebiegu, wyników i uwarunkowań uczenia się, a diagnostyka edukacyjna to metodologia i uporządkowany dorobek badawczy takich diagnoz.

Wyniki uczniów uzyskane na egzaminie gimnazjalnym należy traktować jako **jeden ze wskaźników ich osiągnięć edukacyjnych**. Odniesienie wyników z egzaminu do potencjału edukacyjnego uczniów na wejściu, którego wskaźnikiem jest między innymi wynik uzyskany na sprawdzianie, pozwoli określić postęp w tym zakresie i być może w przyszłości oszacować tzw. edukacyjną wartość dodaną.